

Juni 2017

Museums

Mitteilungen des
Museumsverbandes Brandenburg

Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder
nach dem Zweiten Weltkrieg

Vertreibung und Neuansiedlung
Neubewertung musealer Sammlungen
Perspektiven der Kooperation

Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry
po II wojnie światowej

Wypędzenie i nowe osadnictwo
Nowa ocena zbiorów muzealnych
Perspektywy współpracy

**Museumsverband
des Landes
Brandenburg e.V.**

Impressum

Museumsblätter – Mitteilungen des Museumsverbandes Brandenburg
Herausgegeben vom Museumsverband des Landes Brandenburg e.V.
Am Bassin 3, 14467 Potsdam
Telefon: (0331) 232 79 11
info@museen-brandenburg.de
www.museen-brandenburg.de

Redaktion Alexander Sachse, Susanne Köstering, Dietmar Fuhrmann, Marcin Wichrowski,
Antje Kempe
Übersetzung Grzegorz Załoga
Layout und Satz Dörte Nielandt

Titelfoto Die Kirchgasse in der Küstriner Altstadt im Jahre 2016/
Zaulek Kościelny na Starym Mieście Kostrzyn 2016 r.

Druck Brandenburgische Universitätsdruckerei Potsdam
Auflage 800
ISSN 1611-0684

EUROPÄISCHE UNION
Europäischer Fonds für
Regionale Entwicklung

**BB-PL
INTERREG V A
2014-2020**

Das Projekt wird ko-finanziert aus Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung im Rahmen des Kooperationsprogramms/ Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu współpracy: INTERREG V A Brandenburg – Polen 2014–2020, Klein-Projekte-Fonds der Euroregion PRO EUROPA VIADRINA. Barrieren reduzieren – gemeinsame Stärken nutzen.

Mit freundlicher Unterstützung durch das Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Brandenburg

Kooperationspartner Stadt Seelow, Muzeum Twierdzy Kostrzyn

Editorial

Vom 6. bis 8. Oktober 2016 trafen sich Museumskolleginnen und -kollegen aus Polen und Deutschland in Küstrin/Kostrzyn zu einer grenzüberschreitenden Konferenz unter dem Titel „Alte Heimat – neue Heimat. Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg“. Es war das erste Mal, dass der brandenburgische Museumsverband eine solche deutsch-polnische Begegnung organisierte. Die Vorträge bezogen sich auf die Schicksale der Sammlungen und Museen in denjenigen Gebieten zwischen Polen und Deutschland, in denen in Folge des Zweiten Weltkrieges große Teile der Bevölkerung ausgetauscht worden waren. Wie eigneten sich die neuen Siedler das jeweilige vorgefundene kulturelle Erbe an? Wie gingen sie mit der alten und neuen lokalen Geschichte um? Auf welcher Grundlage und unter welchen Schwierigkeiten lebten sie sich ein und entwickelten sie eine neue Identität? Die Referentinnen und Referenten beleuchteten anhand von Überblicksdarstellungen und Fallbeispielen teilweise unglaubliche, sich überlagernde und überkreuzende Bevölkerungs- und Kulturverschiebungen, angefangen im nordwestlichen Polen über das Oderbruch bis in das ehemalige Land Lebus. Wir hörten von der einstigen Vielvölkerstadt Meseritz und von der polnischen Bevölkerung aus den ehemaligen ostpolnischen Gebieten, die nach 1945 westwärts bis an die Oder und Neiße vertrieben wurden. Es war wohl das erste Mal, dass diese Geschichten aus Museumssicht zusammengetragen wurden. Beispiele für Hürden und Chancen deutsch-polnischer Museumskooperation runden die Beiträge ab. Wir haben die Gastfreundschaft unserer Kollegen in Küstrin/Kostrzyn und die Offenheit aller Tagungsteilnehmer sehr genossen, danken allen, die dies ermöglicht haben und freuen uns auf eine Fortsetzung.

Im Fundusteil dieses Heftes finden Sie neben Würdigungen ehemaliger und neuer brandenburgischer Museumsleiterinnen und -leiter einen Debattenbeitrag zu unserem letzten Heft. Das Potsdam Museum setzt sich mit einer kritischen Analyse seiner Darstellung der NS-Zeit in der Dauerausstellung auseinander, die im vorigen Heft erschienen ist. Wir freuen uns über den kollegialen Austausch.

Susanne Köstering

Od Redakcji

W dniach 6-10 października 2016 spotkali się w Kostrzynie nad Odrą Koleżanki i Koledzy z polskich i niemieckich muzeów na transgranicznej konferencji pod tytułem „Stara ojczyzna – nowa ojczyzna. Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojnie światowej”. Związek Muzeów Landu Brandenburgia zorganizował takie polskie-niemieckie spotkanie po raz pierwszy. Wygłoszone referaty odnosiły się do losów zbiorów i muzeów na tych obszarach między Polską a Niemcami, w których dokonały się wymiany ludności w konsekwencji II Wojny Światowej. Jak nowi osadnicy na Ziemiach Odzyskanych przyjmowali znajdujące się tam dobra kultury? Jak obchodzili się z starą i nową lokalną historią? Jakie były podstawy ich aklimatyzacji, jakie następowały trudności i jak rozwijana była nowa tożsamość? Referentki i Referenci w swoich poglądowych prezentacjach i na pojedynczych przykładach naświetlili częściowo niewiarygodne, nawarstwiający się i krzyżujący się wzajemnie zjawiska wymiany ludności i kultury, począwszy od Północno-Zachodniej Polski, przez Kotlinę Freienwaldzką do dawnej Ziemi Lubuskiej. Na konferencji mogliśmy wysłuchać referatów o wielonarodowym mieście Meseritz/Międzyrzecz, jak również o polskiej ludności z dawnych polskich obszarów na Wschodzie, która po 1945 roku przybyła na Zachód aż po granicę Odry i Nysy Łużyckiej. To pierwszy przykład przedstawienia tej historii z perspektywy muzealnej. Zawarte w tomie artykuły poruszają także przeszkoda i szans polsko-niemieckiej współpracy między muzeami. Mieliśmy przy tej okazji możliwość doświadczyć gościnności naszych Koleżanek i Kolegów z Kostrzyna, jak również otwartości gości konferencji – dziękujemy wszystkim, którzy umożliwili to spotkanie i cieszymy się na kontynuację.

W części zeszytu pod tytułem Fundusteil znajdują Państwo – oprócz słów uznania dla byłych i nowych kierowników brandenburskich muzeów – artykuł zawierający debatę na temat naszego ostatniego zeszytu. Muzeum Miejskie Poczdamu odpowiada w nim na krytyczną analizę przedstawienia czasu nazizmu w swojej stałej ekspozycji opublikowaną w ostatnim zeszycie. Cieszymy się na dalszą perspektywę koleżeńską wymiany doświadczeń.

Susanne Köstering

Inhalt

Treść

**Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und
östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg**

Woher – Wohin?

Vertreibung und Neuansiedlung beiderseits von Oder
und Neiße nach dem Zweiten Weltkrieg

- 8 Die Rolle der Museen im Prozess der kultur-
geschichtlichen Aneignung der westpommer-
schen Geschichte nach dem Zweiten Weltkrieg
Paweł Migdalski
- 26 Neue Heimat links der Oder – Vom Flüchtlings-
alltag in den ersten Nachkriegsjahren
Reinhard Schmook
- 34 Die Altstadt von Küstrin – ein Niemandsland
Ryszard Skalba

**Alte Sammlung – Neue Fragen.
Neubewertung musealer Sammlungen nach 1945?**

- 44 Vom Heimatmuseum zum Museum der Soldiner
Seenplatte in Myślibórz –
Kontinuität und Entwicklung des Museumswesens
in Myślibórz/ Soldin in den Jahren 1928–2016.
Magdalena Szymczyk
- 54 Ein neuer Blick auf die Geschichte der Stadt –
Die Ausstellung „Deutsche und andere Bewohner
von Meseritz“
Andrzej Kirmiel
- 60 Gesellschaftspolitische Umwälzungen und deren
Auswirkung auf Integrationsprozesse nach
dem Zweiten Weltkrieg, dargestellt am Beispiel
der Tätigkeit des Museums in Zielona Góra
Longin Dzieżyc
- 78 Nach 1945 vorgefundene Musealien in den
Sammlungen des Ethnografischen Museums
in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla
Irena Soppa

**Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry
po II wojnie światowej**

Skąd – Dokąd?

Wypędzenie i nowe osadnictwo po obu stronach
Odry i Nysy po II wojnie światowej

- Muzea w procesie kulturowego oswojanie
przeszłości Pomorza Zachodniego po drugiej
wojnie światowej
Paweł Migdalski
- Nowa ojczyzna po lewej stronie Odry – O uchodź-
czej codzienności w pierwszych latach po wojnie
Reinhard Schmook
- Stare Miasto Kostrzyn – Ziemia Niczyja
Ryszard Skalba

**Stare zbiory – nowe pytania.
Nowa ocena zbiorów muzealnych po 1945?**

- Od Heimatmuseum do Muzeum Pojezierza
Myśliborskiego –
Kontynuacja i rozwój muzealnictwa
w Myśliborzu 1928–2016.
Magdalena Szymczyk
- Nowe spojrzenie na historię miasta –
wystawa „Niemcy i inni mieszkańcy
Międzyrzecza“
Andrzej Kirmiel
- Przeobrażenia systemowe i ich wpływ
na procesy integracyjne zachodzące po II wojnie
światowej na przykładzie działalności
zielonogórskiego muzeum
Longin Dzieżyc
- Muzealia zastane po 1945 roku w zbiorach
Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze
z/s w Ochli
Irena Soppa

Perspektiven der Kooperation

- 88 Museen, grenzüberschreitende Zusammenarbeit und europäische Fördermittel
Stanisław Horoszko
- 96 Das Martyriumsmuseum in Słońsk
Dominika Piotrowska-Kuipers
- 102 Ethnografisches Museum in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla – Bericht über die Zusammenarbeit und Projektrealisierung mit der Deutsch-Polnischen Gesellschaft in Zielona Góra
Anna Kamińska
- 104 Gemeinsame Arbeit an der Geschichte – Polnische Wissenschaftler am Pommerschen Landesmuseum in Greifswald
Gunter Dehnert
- 108 Museumsnetzwerk Region Untere Oder – Der aktuelle Stand
Anke Grodon

Perspektywy współpracy

- Muzea, współpraca transgraniczna i europejskie środki pomocowe
Stanisław Horoszko
- Muzeum Martyrologii w Słońsku
Dominika Piotrowska-Kuipers
- Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z/s w Ochli – Komunikat na temat współpracy i realizacji projektu z Regionalnym Towarzystwem Polsko-Niemieckim w Zielonej Górze
Anna Kamińska
- Wspólna praca nad historią – polscy naukowcy w Pommersches Landesmuseum w Greifswaldzie
Gunter Dehnert
- Sieć Muzealna Regionu Dolnej Odry – aktualny stan współpracy
Anke Grodon

Fundus

- 114 „Pflichtübung“ oder Forschungsschwerpunkt? Die Darstellung des Nationalsozialismus in der Ständigen Ausstellung des Potsdam Museums
- 117 Wechsel in Luckau
Helga Tuček gibt nach 40 Dienstjahren den Staffelstab weiter.
- 118 Naturkundemuseum Potsdam
Dr. Detlef Knuth geht in den Ruhestand
- 119 Museumsleiter, Regionalhistoriker und Verbandsinitiator
Dr. Reinhard Schmook im Ruhestand
- 120 Direktorin des Museum Barberini in Potsdam
Dr. Ortrud Westheider
- 121 Professionelles Museumsmanagement hält Einzug in Meyenburg
Susan Hoyer übernimmt die Geschäftsführung im Modemuseum Schloss Meyenburg

Gemeinsame Arbeit an der Geschichte – Polnische Wissenschaftler am Pommerschen Landesmuseum in Greifswald Wspólna praca nad historią – polscy naukowcy w Pommersches Landesmuseum w Greifswaldzie

Gunter Dehnert

Stiftungsauftrag

Die Zusammenarbeit mit polnischen Partnern und Kollegen ist der Stiftung Pommersches Landesmuseum (Muzeum Pomorza) sozusagen in mehrfacher Weise in die Wiege gelegt worden. Einerseits durch den Gegenstand, den die Stiftungssatzung vorsieht: „[...] Geschichte, Kunst und Kultur der historischen Region Pommern¹ bewahren und dokumentieren.“ Neben dieser sachlich bedingten, aber keinesfalls selbstverständlichen Zusammenarbeit, gibt die 1996 verabschiedete Satzung dem Museum darüber hinaus noch explizit einen Auftrag mit auf den Weg: „Es soll [] dabei in besonderer Weise einen Beitrag zur Verständigung und partnerschaftlichen Zusammenarbeit mit der Republik Polen leisten.“

Wie füllt das Pommersche Landesmuseum den Stiftungsauftrag mit Leben? Das Pommersche Landesmuseum gliedert sich in zwei Sparten: Bereits 2000 wurde im sogenannten Quistorp-Bau die Gemäldegalerie eröffnet. Die Dauerausstellung zur pommerschen Landesgeschichte soll die Geschichte der Region von den erdgeschichtlichen Anfängen bis hinein in die 2000er Jahre erzählen. Der erste, 2005 eröffnete Teil reicht bis zur Zeit der letzten Greifen. 2010 folgte der zweite Teil, der mit dem für Pommern besonders einschneidenden Geschehen des Dreißigjährigen Krieges einsetzt und bis zum Vorabend des Ersten Weltkrieges reicht. Schon dieser Abschnitt wurde im Rahmen eines gemeinsamen Projektes mit dem Stettiner Nationalmuseum (Muzeum Narodowe w Szczecinie) umgesetzt. In Stettin entstand daraus die Ausstellung „Das goldene Zeitalter Pommerns / Złoty wiek Pomorza“.² Finanziert wurde das Vorhaben aus dem Europäischen Fonds für regionale Entwicklung (EFRE) unter dem Projekttitel „Gemeinsam sind wir stark – Die pommerschen Zentralmuseen schaffen gemeinsam ständige Ausstellungen zur Geschichte und Kultur Pommerns.“

Pommern im 20. Jahrhundert

Die landesgeschichtliche Dauerausstellung endet derzeit mit einem Panorama zur Bäderkultur an der pommerschen Ostseeküste – ein heller, bewusst

Misja fundacji

Współpraca z polskimi partnerami i kolegami po fachu jest dla Fundacji Pommersches Landesmuseum (Krajowego Muzeum Pomorza) oczywistością praktycznie od samego początku jej istnienia. Po pierwsze już choćby ze względu na statutowy przedmiot działalności fundacji: „Zachowanie i dokumentowanie śladów historii, sztuki i kultury w historycznym regionie Pomorza¹.” Jednak oprócz tej merytorycznie uzasadnionej, ale przecież wcale nie oczywistej współpracy uchwalony w 1996 roku statut nakazuje Muzeum jednoznacznie realizację takiej właśnie misji: „Należy [...] przy tym przywiązać szczególną wagę do porozumienia i partnerskiej współpracy z Rzeczpospolitą Polską.”

W jaki sposób Krajowe Muzeum Pomorza wypełnia te wytyczne życiem? Muzeum dzieli się na dwa działy: już w roku 2000 otwarto w tzw. Budyńku Quistorpa galerię obrazów. Stała wystawa na temat historii Pomorza jako prowincji ma za zadanie opowiadać o przeszłości regionu od prehistorycznych początków aż po lata 2000. Jej pierwsza część, otwarta w roku 2005, obejmuje okres po czasy ostatnich Gryfitów. W roku 2010 otwarto część drugą – jej punktem wyjścia jest wojna trzydziestoletnia, która była szczególną cezurą dla dziejów Pomorza, a opowieść kończy się w przededniu I wojny światowej. I ona właśnie zrealizowana została już w ramach wspólnego projektu we współpracy z Muzeum Narodowym w Szczecinie. W Szczecinie udało się przy tej okazji zaprezentować wystawę „Złoty wiek Pomorza”.² Przedsięwzięcie zostało sfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) pod hasłem „Razem jesteśmy silni – pomorskie muzea centralne tworzą wspólną stałą wystawę na temat historii i kultury Pomorza.”

Pomorze w XX wieku

Stałą ekspozycję dotyczącą historii prowincji zamyka obecnie panorama kultury plażowania na pomorskim wybrzeżu Bałtyku – jest to jasne pomieszczenie, celowo urządzone tak, by było przyjemne dla zwiedzających. Z niego właśnie w przyszłości będą oni przechodzili do trzeciej i ostatniej części wystawy historycz-

freundlich gestalteter Raum. Aus dieser Situation wird der Besucher künftig die dritte und letzte Abteilung zur Landesgeschichte betreten, die ihn direkt mit dem Geschehen des Ersten Weltkrieges konfrontieren wird.

Vor dem Hintergrund der Spezifik der Region stellen sich die konzeptionell größten Schwierigkeiten jedoch für die Zeit ab 1945, die gleichwohl nicht ohne die Zeit davor betrachtet werden kann. Mit der eingangs erwähnten Teilung der Provinz zerfällt die Darstellung in insgesamt drei Teile und damit zugleich in mindestens drei unterschiedliche Narrative, die jeweils miteinander vermittelt werden müssen.

Zunächst die Geschichte Vorpommerns in der SBZ/DDR, daneben die Geschichte der vertriebenen Pommern in der Bundesrepublik. Neben der Fortschreibung dieser deutsch geprägten Geschichte Pommerns soll ebenso ausführlich der Bruch und Neubeginn in „Westpommern“ zur Darstellung kommen. Am Schluss steht die Wiederannäherung beider Landesteile nach der Überwindung der Teilung Europas nach 1990 – auch die propagierte „Friedensgrenze“ an Oder und Lausitzer Neiße war nach einer kurzen Phase der Öffnung zu Beginn der 1970er Jahre spätestens mit Aufkommen der Solidarność wieder eine trennende Barriere. 2007, das Jahr des Beitritts Polens zum Schengener Abkommen, bildet somit den Fluchtpunkt der Ausstellung: Zum ersten Mal nach Kriegsende ist die Region wieder grenzenlos erfahrbar – eine Errungenschaft, die vor dem Horizont gegenwärtiger Entwicklungen umso stärker hervortritt. Bei den konzeptionellen Überlegungen wurde Wert darauf gelegt, sowohl Besuchern mit einem Erfahrungshintergrund, der einem der unterschiedlichen Erzählstränge entspricht, als auch Besuchern, die völlig anderen Kontexten entstammen, einen Zugang zu allen Narrativen zu ermöglichen. Neben mehrsprachigen Ausstellungstexten bzw. Audioguide-Angeboten (deutsch, polnisch und englisch), sollten durch die Mitwirkung polnischer Wissenschaftler eigene Selbstverständlichkeiten hinterfragt und gleichzeitig für den deutschen Besucher meist ungewohnte Zugänge zur Nachkriegsgeschichte des polnischen Teils der historischen Provinz erschlossen werden. Konkret kann den unterschiedlichen Erfahrungshorizonten mithilfe divergierender Ausstellungs-

nej, która skonfrontuje ich bezpośrednio z wydarzeniami I wojny światowej.

Ze względu na specyfikę regionu szczególne trudności z punktu widzenia koncepcji wystawy przyniesie okres po 1945 roku, którego przecież nie da się oderwać od kontekstu czasów wcześniejszych. Wspomniany wyżej podział prowincji rodzi także podział prezentacji na ogółem trzy części, a tym samym na co najmniej trzy różne narracje, które jednak muszą być ze sobą wzajemnie powiązane.

Najpierw przedstawiona winna zostać historia Pomorza Przedniego w Radzieckiej Strefie Okupacyjnej i NRD, oprócz tego historia wypędzonych Pomorzaków w Republice Federalnej Niemiec. Jednak tej kontynuacji niemieckiej historii Pomorza powinna towarzyszyć prezentacja całkowitego przełomu i nowego początku „Pomorza Zachodniego”. Na końcu zaś pojawia się ponowne zbliżenie obu części tej historycznej krainy po przewyciężeniu podziału Europy po roku 1990 – wszak przedstawiana jako „granica przyjaźni” linia Odry i Nysy Łużyckiej po krótkim okresie otwarcia na początku lat 70. XX wieku najpóźniej wraz z pojawieniem się „Solidarność” stała się barierą rozdzielającą te tereny. W ten sposób rok 2007, rok przystąpienia Polski do Układu z Schengen, stał się punktem końcowym wystawy: po raz pierwszy od zakończenia wojny całą krainę można nareszcie przemierzyć bez przekraczania granic – oto zdobycz, która z jeszcze większą mocą daje o sobie znać w obliczu aktualnych zmian. Przy koncepcyjnych przygotowaniach szczególnie nacisk położono na to, aby zapewnić mentalny dostęp do wszystkich narracji zarówno odwiedzającym dysponującym pewnym doświadczeniem i wiedzą odnośnie poszczególnych fragmentów opowieści, jak i takim, którzy pochodzą z zupełnie innego kontekstu kulturowego. Oznacza to prezentację tekstów na wystawie, w tym także tych w przewodnikach audio, w różnych językach (niemiecki, polski, angielski), ale także współpracę z polskimi naukowcami w celu zakwestionowania pewnych oczywistości we własnym myśleniu, a jednocześnie otwarcie dla niemieckich gości Muzeum skądinąd najczęściej niedostępnej im historii polskiej obecnie części tej historycznej prowincji. Konkretnie oznacza to wyjście naprzeciw różnym horyzontom oczekiwań

texte auf Deutsch bzw. Polnisch begegnet werden. Gestärkt durch die positiven Erfahrungen aus dem vorangegangenen Projekt lag nichts näher, als das Vorhaben wieder als gemeinsames Projekt mit dem Stettiner Nationalmuseum zu entwickeln.

Für das Pommersche Landesmuseum stellte es zudem einen Glücksfall dar, mit Andrzej Hoja einen Volontär aus Polen im Haus zu haben. Aufbauend darauf gelang es dem Pommerschen Landesmuseum ein „Fellowship Internationales Museum“ für einen polnischen Historiker mit einem Arbeitsschwerpunkt in der Zeitgeschichte über die Kulturstiftung des Bundes auszuschreiben. Es trug den Titel: „Die neuen Pommern – zur Geschichte Westpommerns 1945 bis 2007“. Die Motivation des Fellowships verrät der damalige Ausschreibungstext: „Mit dem Projekt soll die in der deutschen Öffentlichkeit weitgehend unbekannt Geschichte dieser Region wissenschaftlich aufbereitet, erzählt und präsentiert werden. Damit wird sowohl ein Teil der polnischen Regionalgeschichte als auch ein Teil des pommerschen Erbes dargestellt. [...] Die besondere Herausforderung und Attraktivität dieses Projektes besteht in der bewussten Herausarbeitung unterschiedlicher Sichtweisen, Perspektiven und Facetten einzelner Themen, die durch einen ausländischen Wissenschaftler möglich ist und konzeptionell angestrebt wird.“³

Schließlich konnte Tomasz Ślepowroński vom Historischen Institut der Stettiner Universität für die Stelle gewonnen werden. Promoviert mit einer Arbeit über die polnische und DDR-Historiographie über „Westpommern“ brachte er die denkbar günstigsten Voraussetzungen mit, die gewünschte Vermittlungsarbeit zwischen unterschiedlichen Narrativen in Bezug auf die Region zu leisten.⁴ Hinzu kam die ebenfalls in der Ausschreibung gewünschte ausgezeichnete Vernetzung in der Region, was neben den polnischen Sprachkenntnissen die Zusammenarbeit mit polnischen Partnern in der Region stark beförderte. Angesiedelt war die Stelle direkt am Pommerschen Landesmuseum in Greifswald, so dass ein steter Austausch mit den Kollegen vor Ort möglich war.

In den Gremien der Stiftung sind ebenfalls jeweils polnische Fachleute vertreten. Zusammen mit dem Forschungsschwerpunkt des Fellows gewährleistete dies,

poprzez zróżnicowanie polskich i niemieckich tekstów. W obliczu pozytywnych doświadczeń z poprzedniego projektu wydawało się oczywiste, że i to działanie powinno zostać zrealizowane wspólnie z Muzeum Narodowym w Szczecinie.

Muzeum Pomorza miało przy tym ogromne szczęście, że mogło na miejscu współpracować z Andrzejem Hoją, wolontariuszem z Polski. W oparciu o te doświadczenia Muzeum Pomorza rozpisało we współpracy z Federalną Fundacją Kultury „Stypendium Muzeum Międzynarodowego” dla polskiego historyka zajmującego się przede wszystkim historią najnowszą. Nosiło ono tytuł: „Nowe Pomorze – o historii Pomorza Zachodniego w latach 1945 do 2007”. Motywy ufundowania stypendium zdradza tekst, który prezentował szczegóły konkursu: „Projekt ma na celu naukowe opracowanie, opowiedzenie i zaprezentowanie słabo znanej historii tego regionu z myślą o niemieckiej publiczności. W ten sposób zostanie przedstawiona część polskiej historii regionalnej, ale także pomorskiego dziedzictwa. [...] Szczególne wyzwanie, ale i atrakcyjność tego projektu polega na świadomym opracowaniu różnych punktów widzenia, perspektyw i różnorodnego podejścia do poszczególnych kwestii, które z jednej strony stanowi podstawę koncepcji tej pracy, z drugiej zaś – może być zrealizowane jedynie przez naukowca z zagranicy.”³

Ostatecznie konkurs na stypendium wygrał Tomasz Ślepowroński z Instytutu Historii Uniwersytetu Szczecińskiego. Uzyskawszy doktorat za pracę o polskiej i ernerdowskiej historiografii „Pomorza Zachodniego”, zapewne najlepiej spełniał warunek przedstawienia różnych narracji dotyczących tego regionu adekwatnie do wymagań konkursu.⁴ Dodatkowo dysponował on wymaganą w warunkach konkursu doskonałą siecią kontaktów w regionie, co obok znajomości języka polskiego bardzo ułatwiało współpracę z polskimi partnerami. Jego miejsce pracy umieszczono bezpośrednio przy Muzeum Krajowym Pomorza w Greifswaldzie, dzięki czemu możliwa była stała wymiana wiedzy i doświadczeń z kolegami na miejscu.

Również w organach fundacji reprezentowani są polscy naukowcy. Dzięki temu, a także dzięki głównym kierunkom badań wyznaczonym stypendyście, wystawa

die Ausstellung auf den neusten Forschungsstand einschließlich polnischer Publikation vorzubereiten. Konkret umfasste das Arbeitsfeld Archivarbeit v. a. in Stettiner Archiven, Objektrecherche sowie das Verfassen eines Drehbuchs. Gerade für die Alltagsgeschichte der Region konnten so wertvolle und überraschende Aspekte hervorgehoben werden, die sich in der Ausstellung widerspiegeln sollen. Insbesondere in diesem Bereich lassen sich zahlreiche Parallelen zum vorpommerschen Landesteil in der DDR aufzeigen.

Mediale Elemente werden ebenfalls einen wichtigen Bestandteil des Bereichs der Dauerausstellung zum 20. Jahrhundert bilden. In diesem Rahmen fertigten die polnischen Kollegen im Rahmen zweier eingeworbener Projekte mehrere Zeitzeugeninterviews mit Einwohnern „Westpommerns“ an. Als Kooperationspartner konnten dabei renommierte polnische Partner wie die Warschauer Karta-Stiftung gewonnen werden. So werden Ausschnitte von Interviews etwa mit Andrzej Milczanowski – dem „Arbeiteranwalt“ (Lech Wałęsa) und späteren polnischen Innenminister aus Stettin – oder mit Róża Król, der Vorsitzenden der Soziokulturellen Vereinigung der Juden in Stettin (TSKŻ) zu sehen sein.

In der Kooperation mit polnischen Wissenschaftlern der Region hofft das Pommersche Landesmuseum, der Herausforderung und Chance, die in den heterogenen Narrativen zur Geschichte Pommerns im 20. Jahrhundert vorliegen, gerecht zu werden.

mogła uwzględnić ich najnowszy stan, w tym także wynikający z polskich publikacji. Przygotowania obejmowały konkretnie kwerendy archiwalne m. in. w archiwach szczecińskich, kwerendy dotyczące poszczególnych obiektów, a także napisanie scenariusza. Wystawa powinna odzwierciedlać zwłaszcza wartościowe i nieoczekiwane aspekty wynikające z historii codzienności tego regionu. Szczególnie w tej dziedzinie można się doszukać wielu paraleli z życiem w pomorskiej części NRD.

Ważnym elementem stałej wystawy dotyczącej XX wieku będą także elementy medialne. Polscy koledzy w ramach dwóch dodatkowych projektów przeprowadzili liczne wywiady ze świadkami historii z „Pomorza Zachodniego”. Do projektu udało się pozyskać renomowanych polskich partnerów, jak choćby warszawską Fundację Ośrodka Karta. Tak więc w ekspozycji można będzie obejrzeć fragmenty wywiadów chociażby z Andrzejem Milczanowskim – „adwokatem robotników” (Lech Wałęsa) i późniejszym polskim ministrem spraw wewnętrznych – czy Różą Król, przewodniczącą Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Szczecinie.

Muzeum Krajowe Pomorza ufa, że współpracując z polskimi naukowcami z regionu sprosta wyzwaniu i szansie, jakie niesie ze sobą próba opowiedzenia historii Pomorza w XX wieku w sposób jak najbardziej heterogeniczny.

- 1 Gemeint ist im Wesentlichen die preußische Provinz Pommern. Im Polnischen als Pomorze bezeichnete Landschaften wie Pommerellen gehören nicht mehr zum Aufgabengebiet. Wegweisend für die Pomorze-Konzeption während der VR Polen war etwa: Gerard Labuda (Hg.), *Historia Pomorza*, 2 Bde., Posen 1969. Die territoriale Aufteilung der Provinz erfolgte gemäß der Beschlüsse des Potsdamer Protokolls vom 2. August 1945 sowie letztlich durch die gemäß des Görlitzer Vertrages (6.7.1950) erfolgte genaue Festlegung des Grenzverlaufs.
- 2 Vgl. Rafał Makala (Hg.), *Złoty wiek Pomorza. Das goldene Zeitalter Pommerns. Sztuka na dworze książąt pomorskich w XVI. i XVII. wieku. Kunst am Hofe der pommerschen Herzöge im 16. und 17. Jahrhundert*, Szczecin 2013.
- 3 Ausschreibungstext abrufbar unter <http://www.hsozkult.de/searching/id/stipendien-7911?title=fellowship-internationales-museum-die-neuen-pommern-zur-geschichte-westpommerns-1945-bis-2007-pommersches-landesmuseum-greifswald&q=Pommersches%20Landesmuseum&fq=&sort=newestPublished&total=16&recno=7&subType=stip> [letzter Zugriff: 1.12.2016].
- 4 Tomasz Ślepowroński, *Polska i wschodnioniemiecka historiografia Pomorza Zachodniego. Instytucje – koncepcje – badania*, Szczecin 2008.

- 1 Chodzi tu głównie o pruską prowincję Pommern. Krainy określane w języku polskim jako Pomorze jak np. Pomorze Gdańskie nie zaliczają się już do obszaru zadań. Wzorcowe dla koncepcji Pomorza w czasach PRL: *Historia Pomorza*, red. G. Labuda, Poznań 1969. Terytorialny podział prowincji nastąpił zgodnie z postanowieniami Konferencji Poczdamskiej z 2 sierpnia 1945 r. oraz ostatecznie w wyniku dokładnego ustalenia przebiegu granicy zgodnie z Układem Zgorzeleckim (6.7.1950).
- 2 Por. *Złoty wiek Pomorza. Das goldene Zeitalter Pommerns. Sztuka na dworze książąt pomorskich w XVI. i XVII. wieku. Kunst am Hofe der pommerschen Herzöge im 16. und 17. Jahrhundert*, red. R. Makala, Szczecin 2013.
- 3 Opis koncepcji konkursu znajduje się na stronie <http://www.hsozkult.de/searching/id/stipendien-7911?title=fellowship-internationales-museum-die-neuen-pommern-zur-geschichte-westpommerns-1945-bis-2007-pommersches-landesmuseum-greifswald&q=Pommersches%20Landesmuseum&fq=&sort=newestPublished&total=16&recno=7&subType=stip> [1.12.2016].
- 4 T. Ślepowroński, *Polska i wschodnioniemiecka historiografia Pomorza Zachodniego. Instytucje – koncepcje – badania*, Szczecin 2008.